

УДК 39(092)Зуб:061(477.83-25)

DOI

ГЛУШКО МИХАЙЛО

доктор історичних наук, професор кафедри етнології Львівського національного університету імені Івана Франка. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3520-8891>

HLUSHKO MYKHAILO

a Doctor of History, a Professor at the Ivan Franko Lviv National University Ethnology Department. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3520-8891>

Бібліографічний опис:

Глушко, М. (2020) Михайло Зубрицький – діяльний член Наукового товариства імені Шевченка у Львові. *Народна творчість та етнологія*, 3 (385), 7–27.

Hlushko, M. (2020) Mykhailo Zubrytskyi as an Active Member of the Shevchenko Scientific Society in Lviv. *Folk Art and Ethnology*, 3 (385), 7–27.

МИХАЙЛО ЗУБРИЦЬКИЙ – ДІЯЛЬНИЙ ЧЛЕН НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ

Анотація / Abstract

У статті йдеться про наукову діяльність Михайла Зубрицького – відомого українського археографа, історика, етнографа та фольклориста. З'ясовано історію його вступу до Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1896), обрання дійсним членом Товариства (1904) і членом Етнографічної комісії (1905), причетність Івана Франка та Михайла Грушевського до цих неординарних для священика подій.

Докладно розглянуто співпрацю М. Зубрицького з різними науково-дослідними підрозділами першої української наукової установи. Встановлено: проживаючи у віддаленому від Львова гірському селі Мшанець, науковець-парох особисто відвідав сім засідань Історично-філософської секції, по одному разу засідання Археографічної і Статистичної комісії і двічі – загальні збори Товариства. На засіданнях Історично-філософської секції обговорили та рекомендували до друку 20 основних джерелознавчих, історичних та етнографічних досліджень уродженця Бойківщини, які він підготував упродовж 1897–1911 років. Членам цього науково-дослідного підрозділу сам М. Зубрицький представив лише 4 статті, а решту його розвідок подали інші вчені: І. Франко – 5, М. Грушевський – 6, Володимир Гнатюк – 4, Стефан Томашівський – 1. Тексти підготовлених археографічних та етнографічних досліджень автор часто доповнював цікавими фактами навіть під час їх верстання у друкарні.

М. Зубрицький причетний також до проведення першої комплексної (етнографічно-антропологічної) експедиції українських народознавців (1904). Результати праці її учасників (І. Франка, Федора Вовка, Зенона Кузеля) вплинули на подальші етнографічні зацікавлення вченого. Зокрема, після завершення цієї наукової мандрівки дослідник активно вивчав народну матеріальну культуру бойків – житло, одяг і взуття. Із 1904 року він систематично поповнював етнографічні колекції різних музеїв Європи (Етнографічного музею у Відні (Австрія), Етнографічного музею у Базелі (Швейцарія), Музею НТШ у Львові) цікавими пам'ятками традиційно-побутової культури і народного мистецтва населення північно-західної частини Бойківщини.

Ключові слова: Михайло Зубрицький, Наукове товариство імені Шевченка у Львові, Історично-філософська секція, науково-пошукова діяльність, збір етнографічних колекцій, Іван Франко, Михайло Грушевський, Володимир Гнатюк.

The article is dedicated to the analyses of the scientific work of Mykhailo Zubrytskyi, a famous Ukrainian archaeographer, historian, ethnographer and folklorist. The history of his entry in the Shevchenko Scientific Society in Lviv (1896), his election as a full member of the Society (1904) and a member of the Ethnographic Commission (1905), Ivan Franko and Mykhailo Hrushevskiyi participation in these extraordinary as for the priest events have been revealed.

M. Zubrytskyi collaboration with various research subdivisions of the first Ukrainian scientific institution has been considered in detail. It has been established that he has lived in a mountain village of Mshanets remote from Lviv. Now it belongs to Staryi Sambir district of Lviv region. The scholar-pastor personally has attended seven meetings of the Historical and Philosophical Section, once a meeting of the Archaeographic and Statistical Commissions and twice the General Meeting of the Society.

During the meetings of the Historical and Philosophical Section 20 major source, historical and ethnographic studies of M. Zubrytskyi as a native of Boikivshchyna, prepared by him during 1897–1911, have been discussed and recommended for printing. Mykhailo Zubrytskyi has proposed only 4 of his own articles to the members of this research subdivision. The rest of his studies have been prepared by the other scholars: I. Franko – 5, M. Hrushevskiyi – 6, Volodymyr Hnatiuk – 4, Stefan Tomashivskiyi – 1. The author has often completed the texts of archaeographic and ethnographic researches by interesting facts even in the process of their imposing in the printing house.

M. Zubrytskyi also has been concerned in the realization of the first comprehensive (ethnographic-anthropological) field expedition of Ukrainian ethnographers in 1904. The results of the work of its participants (Ivan Franko, Fedir Vovk, Zenon Kuzelia) have influenced the further ethnographic interests of the scientist.

In particular, the researcher has studied actively the national material culture of Boiky – housing, clothing and footwear – after the completion of this scientific journey. Since 1904 he has replenished systematically the ethnographic collections of various museums in Europe (Ethnographic Museum in Vienna (Austria), Ethnographic Museum in Basel (Switzerland), Shevchenko Scientific Society Museum in Lviv) with interesting monuments of traditional and everyday culture of the north-western part of Boikivshchyna.

Keywords: Mykhailo Zubrytskyi, the Shevchenko Scientific Society in Lviv, Historical and Philosophical Section, scientific and research work, ethnographic collections arrangement, Ivan Franko, Mykhailo Hrushevskiyi, Volodymyr Hnatiuk.

Михайло Зубрицький (1856–1919) посідає особливе місце в історії Наукового товариства імені Шевченка у Львові. Проживши більшу частину свого життя у віддаленому карпатському селі Мшанець (нині – Старосамбірського р-ну Львівської обл.) та обіймаючи скромну посаду пароха місцевого приходу Української греко-католицької церкви, він залишив по собі понад чотири десятки наукових праць з археографії, історії, етнографії та фольклористики, а також майже три сотні публіцистичних (газетних) статей. Зважаючи ще на історичний період (кінець ХІХ – початок ХХ ст.), коли жив й активно працював учений, інакше як подвигом назвати цей творчий доробок важко.

За роки незалежності України наукова, публіцистична, суспільно-громадська та душпастирська діяльність М. Зубрицького вже неодноразово привертала увагу різних фахівців. Вінцем цієї зацікавленості можна

вважати нещодавно видане тритомне зібрання творів науковця-пароха та матеріалів про нього [15–17], приурочене до 100-річчя з дня його смерті. Саме у другому томі цієї збірки опублікували різні матеріали до біографії уродженця Бойківщини (походив із с. Кіндратів, нині – Турківського р-ну Львівської обл.): автобіографічні, біографічні, фототипію документів приватного архіву, дослідження сучасних етнографів, фольклористів, істориків та літературознавців про його життєвий шлях і творчу діяльність тощо. Однак, як засвідчує наш скрупульозний аналіз, зазначене видання не позбавлене певних прогалин і навіть серйозних недоліків. Один із них – відсутність окремої ґрунтовної розвідки про тривалу плідну співпрацю М. Зубрицького з НТШ у Львові [10, с. 640]. Така стаття була би цілком доречною, з огляду на визначальний вплив Товариства на формування тематики археографічних,

історичних, етнографічних і фольклористичних зацікавленнь ученого та високу якість його наукової продукції. Саме ці аспекти і посядуть чільне місце в пропонованій статті.

Найперше з'ясуємо одне з найскладніших питань – рік і мотиви вступу М. Зубрицького до НТШ у Львові. Воно є слухним з тієї причини, що, як ми вже вказували в рецензії на зібрання творів ученого [10, с. 632–633, 640], упорядники тритомника, з одного боку, знехтували ним, а з другого, – допустили значні помилки фактографічного характеру. Ідеться передусім про безпідставне твердження відомого теперішнього канадського історика українського походження, професора Канадського інституту українських студій Університету Альберти Франка Сисина про те, що «стати членом Наукового Товариства імені Шевченка» М. Зубрицькому запропонував («запросив») особисто М. Грушевський, причому лише в 1904 році [20, с. 36, 46]. Однак конкретні факти засвідчують тісні наукові зв'язки і продуктивну співпрацю мшанецького пароха з Товариством задовго до цієї дати.

Щоправда, порівняно з багатьма іншими членами першої української наукової установи, М. Зубрицький вступив до неї досить пізно – тільки в 1896 році. Показове свідчення цього – запис в обліковій книзі Товариства, у якій його зареєстрували лише двісті сорок дев'ятим (249) членом [5, арк. 84 зв.]. Натомість у списку за 1914 рік дослідник перебував на обліку вже шістдесят восьмим (68) [6, арк. 34 зв.]. Інакше кажучи, упродовж 18 років членства в науковій організації він перемістився в її обліковій книзі аж на 181 позицію (через смерть частини членів установи, виключення з її рядів тих осіб, які не сплачували членські внески чи порушували інші статутні вимоги тощо).

Вступаючи до НТШ у Львові, М. Зубрицький також відзначився неординарним вчинком: на відміну від багатьох інших членів, він відразу сплатив значний членський внесок – спершу 10 золотих ринських, а потім ще 41 золотий ринський.

Найважливіше, що обидві суми поповнили касу наукової установи в 1896 році [5, арк. 84 зв.], це звільнило вченого від наступних платежів – до обрання дійсним членом Товариства включно. Справа в тому, що в 90-х роках ХІХ ст. перший (вступний) внесок становив п'ять золотих ринських чи п'ять рублів (для представників Наддніпрянської України), а щорічний внесок – переважно три золоті ринські (рублі) [5, арк. 23 зв., 25 зв., 29 зв., 69 зв., 71 зв., 80 зв., 103 зв. та ін.].

Конкретні обставини, за яких М. Зубрицький вступив до НТШ у Львові, через відсутність достовірних документальних свідчень встановити досить важко. Це саме стосується особи (осіб), яка спершу схилила уродженця Кіндратова до цього кроку, а потім рекомендувала його кандидатуру керівництву Товариства.

Найімовірніше, такою людиною був І. Франко, з яким мшанецький парох познайомився і потоваришував ще в 70-х роках ХІХ ст. – під час навчання у Дрогобицькій гімназії [21, с. 21–22]. Він же першим познайомився із фольклорними записами однолітка-священика та використав їх у своїх працях. У листі до В. Гнатюка від 11 жовтня 1899 року М. Зубрицький стверджував, що в 1885 році І. Франко переписав зібрані ним у с. Мшанець колядки [8, арк. 21]. Тоді його збірка нараховувала 19 народних творів цього жанру [19, с. 231]. Одну із цих колядок («А що нам било з нащадку світа») І. Франко оприлюднив у 1889 році в журналі «Киевская старина» [19, с. 231–232]. У журналі «Жите і слово» його зусиллями було надруковано також низку цікавих етнографічних і фольклорних матеріалів мшанецького пароха, зокрема і масштабну за обсягом статтю про його малу батьківщину – «Село Кіндратів (Турецького пов[іту]]» (1895) [15, с. 95–116].

Причетність саме І. Франка до вступу М. Зубрицького в Товариство видається нам дуже ймовірною ще з однієї причини. Перші наукові праці («Тісні роки.

Причинки до історії Галичини 1846–1861 рр.»; «Народний календар, народні звичаї і повірки, прив'язані до днів в тижні і до рокових свят (Записані у Мшанці, Староміського повіту і по сусідніх селах)»; «Знадоби для характеристики життя світського сільського гр[еко-]кат[олицького] духовенства в Галицькій Русі в XVIII ст.»), які уродженець Бойківщини опублікував на сторінках різних видань НТШ у Львові («Записки НТШ», «Матеріали до українсько-руської етнології», «Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку»), представив (зреферував) на засіданнях Історично-філософської секції та рекомендував до друку також він [2, арк. 23, 27, 48; 39, с. 7]. І. Франку належить і стисла передмова до народного поетичного твору «Віршована фацеція про дурного Кузьмину» [15, с. 120], уперше оприлюднена в п'ятому томі «Етнографічного збірника» (1898). До речі, М. Зубрицький записав цю «фацецію» в 1880 році у с. Кропивник Новий Дрогобицького повіту (нині – с. Новий Кропивник Дрогобицького р-ну Львівської обл.) [15, с. 120, 122].

Наше припущення видається не позбавленим сенсу ще й тому, що І. Франко вступив до НТШ у Львові трохи раніше за М. Зубрицького – у 1895 році (в обліковій книзі він був зареєстрований двісті шістнадцятим (216) членом [5, арк. 73 зв.]), і своїм прикладом міг спонукати на цей крок також колишнього гімназійного товариша.

Так чи інакше, але як повноправний член НТШ у Львові мшанецький парох відразу активізував свою наукову та публіцистичну діяльність. За нашими підрахунками, лише в 1898–1900 роках у різних виданнях Товариства він опублікував чотири самостійні наукові розвідки («Віршована фацеція про дурного Кузьмину»; «Продажа “попівства” в с. Скопові 1592 р.»; «Тісні роки. Причинки до історії Галичини 1846–1861 рр.»; «Народний календар, народні звичаї і повірки, прив'язані до днів в тижні і до рокових свят (Записані у Мшанці,

Староміського повіту і по сусідніх селах)»), упродовж трьох наступних років – ще п'ять статей («Причинки до історії рекрутчини в Галичині при кінці XVIII і до половини XIX століття. Матеріали і замітки»; «Знадоби для характеристики життя світського сільського гр[еко-]кат[олицького] духовенства в Галицькій Русі в XVIII ст.»; «Парцеляція вїтївства поміж підданих селян Мшанця 1788 р.»; «Чотири куренди декана Ігната Давидовича з Радимна з д[ня] 9 і 10 мая 1816 р.»; «Кілька документів до історії сільського духовенства в Галичині XVII–XVIII в.»). Крім цього, у 1901 році вийшов перший том «Галицько-руських народних приповідок» І. Франка, а в 1902-му – перший том «Галицько-руських народних легенд», підготовлений до друку В. Гнатюком, у яких були оприлюднені зразки українського фольклору, зафіксовані зокрема й М. Зубрицьким. Упродовж 1896–1903 років дослідник опублікував 140 повідомлень і розвідок у галицьких часописах «Діло» та «Свобода»: 1896 року – 19 статей, 1897 року – 20, 1898 року – 16, 1899 року – 13, 1900 року – 21, 1901 року – 21, 1902 року – 24, 1903 року – 6 публікацій¹.

Навдивовижу продуктивну наукову і публіцистичну працю мшанецького священика помітило та належно оцінило керівництво НТШ у Львові. У листі від 27–28 листопада 1902 року І. Франко повідомив М. Зубрицькому приємну для нього, як міркуємо собі, новину: «У нас повстала гадка вибрати Вас дійсним членом історичної секції. Чи могли б Ви десь колись приїхати на засідання, от так 2–3 рази до року?» [23, с. 218].

У відповіді від 7 грудня 1902 року М. Зубрицький охоче погодився на пропозицію І. Франка: «Сли заіменуєте мене дійсним членом істор[ичної] секції, не буду сьому противити ся і скілько буде спроби і знання, буду радо причиняти ся до спільної праці» [16, с. 288]. Водночас він скаржився адресату на існування серйозної перешкоди для регулярних відвідин Львова: «Пишете мені, що там в Товаристві поя-

вила ся гадка іменовати мене дійсним членом історичної секції і питаєте ся, чи міг би я 2–3 рази на рік приїхати на засідання? Вправді для мене досить трудно приходиться їхати до Львова, найбільше через те, що маю кепську дорогу до залізниці. Та тепер буде залізниця іти через Старе-місто, а з відтам ладять до Мшанця повітово-краєву дорогу, то вже було би для мене далеко лекше приїхати колись до Львова» [16, с. 287–288]. Щоправда, майже через два роки (у серпні 1904 р.), вирушаючи в першу комплексну (етнографічно-антропологічну) польову експедицію, І. Франко, Ф. Вовк та З. Кузеля прибули в Мшанець із с. Устрики-Долішні (нині – м. Устрики-Долішні Бещадського повіту Підкарпатського воєводства Польської Республіки) [11, с. 14], куди доїхали поїздом.

Питання про обрання М. Зубрицького дійсним членом Товариства вразі порушив у лютому 1904 року його голова – М. Грушевський, про що довідуємося з повідомлення мшанецького пароха від 27 лютого цього самого року: «В відповіді на Ваше цінне письмо, в яким предкладаєте мені іменоване мене дійсним членом нашого наук[ового] Товариства ім. Шевченка, маю честь донести, що я на се радо годжу ся, бо теперішня робота в нім дуже мені подобає ся, і велика шкода, що така робота у нас бодай з на два десятки літ скорше не зачала ся. Та лучше пізно, як ніколи. Однак було би для мене за тяжко приїздити на засідання секції 6 разів в році. З Мшанця до найближшої станції залізничної треба їхати три години, а залізницею 5 год[ин]. Я вже і обчислив річний видаток на 180 кор[он], а стілько я видати не могу, бо маю інші конечні видатки. <...> Міг бим приїхати до Львова на засідання 2, найбільше 3 рази в році. Наколи се було би достаточним, то радо годжу ся на Ваше предложене. З щирої душі рад бим послужити народній справі», – писав тоді М. Зубрицький голові Товариства [16, с. 265–266].

15 липня 1904 року відбулося чергове засідання Історично-філософської секції, яке вирішувало лише одне питання – вибір

дійсних членів НТШ у Львові [42, с. 18]. Цікаво, що учасниками цього засідання були тільки три особи – М. Грушевський, Ф. Вовк і Станіслав Дністрянський, які «одногосно рішили предложити виділу на дійсного члена секції о. Мих[айла] Зубрицького» [2, арк. 57 зв.]. Запис аналогічного змісту вміщено також у бюлетені «Хроніка українсько-руського Наукового товариства імені Шевченка у Львові» (далі – «Хроніка НТШ»): «Вибрано одногосно дійсним членом о. Михайла Зубрицького, пароха з Мшанця, і постановлено предложити його Виділови до затвердження» [42, с. 18].

Президія НТШ у Львові засідала 20 липня 1904 року і затвердила «вибір о. Михайла Зубрицького у Мшанці на дійсного члена іст[орично]-філософської секції» [42, с. 15]. Ця сама дата наявна також у повідомленні Товариства за № 48, адресованому особисто М. Зубрицькому: «Наукове Товариство імені Шевченка у Львові дня 20.VII.1904 іменовало Вас, Високоповажаний Добродію, своїм дійсним членом в істор[ично]-філософській секції, про що маємо честь Вас сповістити. У Львові 1.X. року 1904» [16, с. 356].

З обранням дійсним членом НТШ у Львові першим привітав М. Зубрицького М. Грушевський, зокрема листом від 27 липня 1904 року: «Високоповажаний Отче! Поздоровляю Вас [з] вибором на дійсного члена Товариства, в історичній секції. Надію ся, що від часу до часу загостите на секцію, хоч се Вам і не легко <...>. Щиро здоровля і пишу се з правдивим поважанням» [13, с. 192–193 (фотокопія листа)].

Відповідь М. Зубрицького на привітання голови Товариства була короткою і сповненою слів щирої вдячності за високе визнання його скромного творчого доробку: «Свій вибір на дійсного члена уважаю великою честію для себе і старати ся буду по спроможности працювати і на дальше для спільної нам цілі» [16, с. 267].

Щоправда, як уже зазначалося в нашій рецензії на нещодавно опублікований три-

томник творів мшанецького пароха, у науковій літературі існує одна колізія стосовно конкретного дня обрання його дійсним членом Товариства. Маємо на увазі те, що в «Хроніці НТШ» за 1905-й та наступні роки фігурує зовсім інша дата – 29 липня 1904 року [10, с. 633 (примітка)]. На жаль, цю розбіжність поки що не можемо пояснити.

У наступному, 1905, році М. Зубрицького очікувала ще одна приємна новина: 13 червня його обрали членом Етнографічної комісії [43, с. 11] – одного з найбільш важливих і дієвих науково-дослідних підрозділів НТШ у Львові першої третини ХХ ст. [9]. До речі, того самого дня цієї честі удостоїлися також М. Грушевський, Стефан Томашівський, Василь Доманицький, З. Кузеля, Іван Крип'якевич, Лука Гарматій та Володимир Левинський [43, с. 11] – кращі представники української історичної та етнографічної науки початку ХХ ст.

Як уже знаємо, однією з умов обрання М. Зубрицького дійсним членом НТШ у Львові була його безпосередня участь у роботі Історично-філософської секції. Нагадаємо: у листі І. Франка йшлося про потребу присутності вченого на засіданнях цієї спеціалізованої науково-організаційної одиниці двічі-тричі на рік, у повідомленні М. Грушевського – до 6 разів. Однак, як засвідчують протоколи зібрання членів Історично-філософської секції за 1904–1914 роки, науковець-парох був учасником цих засідань не надто часто – усього лише сім разів: 2 листопада 1904 року [2, арк. 58 зв.], 1 листопада 1905 року [2, арк. 61], 2 листопада 1905 року [2, арк. 61 зв.], 2 лютого 1906 року [2, арк. 63], 1 листопада 1906 року [2, арк. 69 зв.], 30 травня 1907 року [2, арк. 71 зв.] і 31 жовтня 1907 року [2, арк. 73 зв.].

З архівних джерел довідуємося також про те, що двічі М. Зубрицький був присутній на засіданнях інших науково-дослідних підрозділів Товариства: Археологічної (1 листопада 1905 р.) [2, арк. 61 зв.] і Статистичної (1 листопада 1906 р.) [2, арк. 69] комісій.

Нарешті, двічі М. Зубрицький був учасником загальних зборів НТШ у Львові: 30 квітня 1907 року [29, с. 6] і 12 травня 1909 року [32, с. 5]. Запрошували його і на інші зібрання Товариства², але через різні причини, передусім через душпастирську діяльність, не міг покинути с. Мшанець. Так, неможливість відвідати зібрання членів Товариства, яке планувалося провести 25 березня 1903 року, він пояснив М. Грушевському насамперед нестачею грошей на дорогу. «Тай тепер великий піст, то і більше роботи в парохії. Хоть радбим дуже поїхати, та годі», – стверджував парох [16, с. 265]. Майже через аналогічну причину вчений не зміг відвідати Львів у квітні 1904 року: «Не можу приїхати на надзвичайні загальні Збори нау[кового] Товариства ім. Шевченка, що мають відбуватися дня 4. цвітня с[его] р[оку], бо в тім часі маю багато занятя на парохії» [16, с. 267].

Про ці самі причини М. Зубрицький неодноразово писав також В. Гнатюку: «Я не міг прибути на загальні збори [19 квітня 1905 р. – М. Г.], то тоді був час великого посту, де у мене в церкві і парохії більше занятя» (лист від 9 жовтня 1905 р.) [8, арк. 25 зв.]; «Тепер [у січні чи на початку лютого 1909 р. – М. Г.] я не міг їхати до Львова, бо якось кінці не сходилися, а дорога все ж коштує гроша, а вже найгірше, що до залізниці від мене досить далеко» (повідомлення від 10 лютого 1909 р.) [16, с. 257]; «Я не їхав на народний з'їзд, бо якось не склалося» (лист від 1 січня 1911 р.) [16, с. 259].

Інколи М. Зубрицький не міг відвідати Львів з інших об'єктивних причин. Наприклад, у повідомленні до М. Грушевського від 26 грудня 1906 року він пояснював свою відсутність на засіданні Історично-філософської секції поганим станом зв'язку: «На запрошене з дня 18 с[его] м[ісяця] не міг я прибути до Львова, позаяк дотичне письмо відобрав я з почти доперва 24 с[его] м[ісяця] вечером. Від нас ходить післанець на пошту лише два рази в тижні, через що посилки часто не в пору приходять.

Прошу проте мою неприсутність виправдати» [16, с. 268].

Беручи участь у роботі загальних зборів Товариства, М. Зубрицький не пас задніх, навпаки, обидва рази брав слово й вносив власні пропозиції. Зокрема, в одному з випусків «Хроніки НТШ» згадано про таку його ініціативу: 30 квітня 1907 року «дійсний член, о. Мих[ихайло] Зубрицький поставив внесенє, щоби загальні збори ухвалили поручити новому Виділови, з огляду на десятилітню, повну пожертвованя працю для Товариства його дотеперішого голови, проф. Мих[ихайла] Грушевського, пошанувати її тим, що Виділ замовить у котрогось артиста [художника. – М. Г.] портрет голови і примістить його в сали засідань. Внесенє прийнято одноголосно без дискусії» [1, арк. 36 зв.; 29, с. 6]. Наступного разу (12 травня 1909 р.) науковець-парох запропонував не зачитувати протокол попередніх загальних зборів, позаяк його вже опублікували у «Хроніці НТШ» [1, арк. 39 зв.; 32, с. 5].

Зазначені загальні збори Товариства приховують ще один цікавий нюанс з біографії М. Зубрицького. Ідеться про те, що обидва рази він був наділений додатковим голосом – на прохання члена НТШ у Львові Марка Грушевського, пароха Російської православної церкви, яка діяла в Наддніпрянській Україні. Про це його право в 1907 році засвідчує загальний список учасників тогочасного зібрання Товариства [7, арк. 2], у 1909 році – зміст повідомлення М. Грушевського від 4 травня, адресованого Виділу (Президії) НТШ у Львові [10, с. 637], а також лист В. Гнатюка до М. Зубрицького від 5 травня цього самого року [14, с. 301].

Зате жодних відомостей про участь мшанецького пароха в засіданнях Етнографічної комісії, членом якої він уважався від 13 червня 1905 року, поки що не виявлено. Щобільше, на нашу думку, сучасні науковці не мають перспектив знайти їх і в майбутньому. До цього висновку спонукають нас результати зіставлення дат (днів і місяців) проведення зібрань різних спеціалізованих

науково-організаційних одиниць і загальних зборів НТШ у Львові, учасником яких був М. Зубрицький у 1904–1909 роках, із датами засідань львівських народознавців за цей самий період. Зокрема, у 1904 році етнографи і фольклористи збиралися двічі (13 червня, 15 липня); у 1905 році – один раз (13 червня); у 1906 році – тричі (21 червня, 21 вересня, 7 листопада); у 1907 році – тричі (4 липня, 26 вересня, 23 грудня); у 1908 році – чотири рази (16 січня, 14 травня, 28 червня, 30 грудня); у 1909 році – чотири рази (25 березня, 6 травня, 24 червня, 9 грудня) [9, с. 331]. Отже, жодна з цих дат не збігається з раніше визначеними днями перебування вченого у Львові. Інакше кажучи, він не надавав великого значення співпраці із цією структурною одиницею Товариства.

Зовсім іншим було ставлення М. Зубрицького до засідань Історично-філософської секції. Як засвідчує зміст листів уродженця Бойківщини до В. Гнатюка, він декілька разів просив ученого секретаря НТШ у Львові погодити з керівництвом (передусім з М. Грушевським) цього науково-дослідного підрозділу зручну для нього дату зібрання. Скажімо, таким способом були узгоджені дні засідань Історично-філософської секції 2 листопада 1904 року, 1 листопада 1905 року і 2 лютого 1906 року.

Так про дату 2 листопада 1904 року М. Зубрицький просив В. Гнатюка в листі від 23 жовтня 1904 року: «Як є який предмет до обговорення на істор[ично-]фільоз[офічній] секції, то міг бим приїхати 2 падолиста на 10 г[одину] рано до Львова, сли буде оголошене засіданє. А ні, то найнаручнійше було би для мене в польські різдвяні свята приїхати до Львова, бо тог[д]и буде з'їзд демокр[атично]-народної партії. Однак не міг бим приїхати ані в неділю, ані свята наше, бо в такі дні мушу бути в церкві» [16, с. 255–256]. Позитивну відповідь В. Гнатюка мшанецький парох очікував не надто довго (адресат відписав йому через п'ять днів – 28 жовтня 1904 р.): «Маю честь П[ана] Т[овариша] члена повідомити, що

засідане Історично-філосо[офічної] секції Наукового Тов[ариства] імені Шевченка буде дня 2.ХІ, в середу о годині 10 ½ рано з таким порядком:

1. М. Грушевський. Історія України, т. V, ч. I;

2. Д[окто]р І. Франко. Матеріали до історії Коліївщини. О год[ині] 11 зас[ідання] Археогр[афічної] комісії» [14, с. 296].

Аналогічно вчений домовлявся з В. Гнатюком про дату 1 листопада 1905 року: «Будьте так добрі постарати ся о скликане істор[ично]-філ[ософічної] секції на день 1. або 2. падолиста с[ього] р[оку] прим[іром] на 10 год[ину] рано. В ті дні я би приїхав до Львова зі своїми паперами і предложив секції до осуду. <...> Як буде секція скликана на поданий мною день, то прошу мене повідомити, щоби я знав, чи їхати до Львова, чи ні», – писав він у повідомленні від 9 жовтня 1905 року [8, арк. 25, 26]. Подібним способом було узгоджено перебування М. Зубрицького у стінах Товариства 2 лютого 1906 року: «Маю намір приїхати до Львова 2 лютого, може на той день скличете засідане секції на 3. г[одину] пополудни, бо вечером хотів бим вертати домів. На той день припадає лат[инське] свята, а мабуть і зимові ферії [канікули. – М. Г.], то будуть могли і учителі з провінції поприїздити. Рано рад бим свою орудку власну залагодити у Львові, проте не мав бим часу бути на засіданю секції», – писав уродженець Бойківщини до В. Гнатюка 14 січня 1906 року [8, арк. 29–29 зв.]. Адресат не забарився з відповіддю: «Секція буде 2/II, як Ви хочете», – констатував він М. Зубрицькому в повідомленні від 22 січня 1906 року [14, с. 297].

Однак траплялися випадки, коли через різні обставини подібні побажання М. Зубрицького не мали вдалого вирішення. Наприклад, у листі від 5 травня 1909 року він запитував М. Грушевського: «Я викінчую опис селянських будинків в Мшанці і гадаю їх взяти з собою, як поїду на загальні збори. Чи не могло би в тім часі відбутися засідане

істор[ично]-філ[ософічної] секції, на якій би міг сю статю зреферувати? Може би могло стати ся 12 мая о 11 годині рано, або перед 4. пополудни. Сли се буде можливе, то прошу мене повідомити відворотно» [16, с. 270].

Проте 12 травня 1909 року члени Історично-філософської секції не засідали окремо, у зв'язку з чим М. Зубрицький не зміг особисто зреферувати свою статтю «Селянські будинки в Мшанці, Старосамбірського повіту». Замість нього це зробив В. Гнатюк на засіданні зазначеної спеціалізованої науково-організаційної одиниці 14 травня 1909 року [2, арк. 89; 32, с. 15], тобто через два дні після проведення загальних зборів Товариства.

Для М. Зубрицького, як і для інших провідних учених НТШ у Львові, участь у роботі Історично-філософської секції мала сенс передусім тому, що саме на її засіданнях реферували і рекомендували до друку наукові праці гуманітарного профілю. Основні джерелознавчі, історичні та етнографічні дослідження уродженця Бойківщини члени цього науково-дослідного підрозділу обговорили в такі дні: 21 грудня 1898 року [2, арк. 23], 15 листопада 1899 року [2, арк. 27], 17 жовтня 1900 року [2, арк. 32], 20 квітня 1902 року [2, арк. 45; 38, с. 20], 7 грудня 1902 року [2, арк. 48; 39, с. 7], 1 березня 1903 року [2, арк. 50; 40, с. 10], 10 січня 1904 року [2, арк. 55 зв.; 41, с. 11], 1 листопада 1905 року [2, арк. 61; 44, с. 6], 3 грудня 1905 року [2, арк. 62; 44, с. 9], 2 лютого 1906 року [2, арк. 63; 27, с. 9], 8 березня 1906 року [2, арк. 63 зв.; 27, с. 11], 1 листопада 1906 року [2, арк. 69 зв.; 28, с. 7], 31 жовтня 1907 року [2, арк. 73 зв.; 30, с. 6], 12 червня 1908 року [2, арк. 79; 31, с. 7], 22 червня 1908 року [2, арк. 79 зв.; 31, с. 10], 14 травня 1909 року [2, арк. 89; 32, с. 15], 14 липня 1909 року [2, арк. 91 зв.; 32, с. 19], 5 грудня 1909 року [2, арк. 94 зв.; 33, с. 9], 28 червня 1911 року [2, арк. 112 зв.; 35, с. 10] та 8 листопада 1911 року [2, арк. 116; 36, с. 7].

Чотири рази М. Зубрицький особисто виступав на засіданнях Історично-

філософської секції – 1 листопада 1905 року [2, арк. 61; 44, с. 6], 2 лютого 1906 року [2, арк. 63; 27, с. 9], 1 листопада 1906 року [2, арк. 69 зв.; 28, с. 7] і 31 жовтня 1907 року [2, арк. 73 зв.; 30, с. 6]. Саме із цієї причини він вмовляв керівництво першої української наукової установи призначити засідання спеціалізованої науково-організаційної одиниці Товариства на конкретний день і навіть на певну годину. Про зміст своїх праць, а саме: «Село Мшанець Старосамбірського повіту. Матеріали до історії галицького села» (1 листопада 1905 р.) [2, арк. 61; 44, с. 6], «Велика родина в Мшанці Старосамбірського по[віту]» (2 лютого 1906 р.) [2, арк. 63; 27, с. 9], «Імена, назви і прозвища селян с. Мшанця, Старосамбірського повіту» (1 листопада 1906 р.) [2, арк. 69 зв.; 28, с. 7] та «Урядові заходи проти холери в 1831 р.» (31 жовтня 1907 р.) [2, арк. 73 зв.; 30, с. 6], учений доповів членам Історично-філософської секції. Цікаво, що виступ М. Зубрицького про походження і характер документів, які склали основу його масштабної за обсягом археографічної праці «Село Мшанець Старосамбірського повіту. Матеріали до історії галицького села», слухало аж 10 осіб: М. Грушевський, І. Франко, В. Гнатюк, Кирило Студинський, С. Томашівський, Іван Кревецький, Василь Герасимчук, Іван Крип'якевич, Роман Заклинський та Іван Созанський [2, арк. 61]. На засіданні Історично-філософської секції 2 лютого 1906 року були присутні М. Грушевський, І. Франко, В. Гнатюк та І. Кревецький [2, арк. 63], на зібранні 1 листопада 1906 року – М. Грушевський, І. Франко, І. Кревецький, І. Крип'якевич, Іван Джиджора і Василь Щурат [2, арк. 69 зв.], на зборах 31 жовтня 1907 року – М. Грушевський, І. Франко, В. Гнатюк і С. Томашівський [2, арк. 73 зв.].

Решту наукових праць М. Зубрицького представляли на зібраннях Історично-філософської секції інші її члени: І. Франко (21 грудня 1898 р.; 15 листопада 1899 р.; 20 квітня 1902 р.; 7 грудня 1902 р.) [2, арк. 23,

27, 45, 48; 39, с. 7], С. Томашівський (17 жовтня 1900 р.) [2, арк. 32], М. Грушевський (1 березня 1903 р.; 10 січня 1904 р.; 12 червня 1908 р.; 22 червня 1908 р.; 14 липня 1909 р.; 28 червня 1911 р.) [2, арк. 50, 55 зв., 79, 79 зв., 91 зв., 112 зв.; 40, с. 10; 41, с. 11; 31, с. 7, 10; 32, с. 19; 35, с. 10], В. Гнатюк (3 грудня 1905 р.; 8 березня 1906 р.; 14 травня 1909 р.; 5 грудня 1909 р.) [2, арк. 62, 63 зв., 89, 94 зв.; 44, с. 9; 27, с. 11; 32, с. 15; 33, с. 9] та Володимир Охримович (8 листопада 1911 р.) [2, арк. 116; 36, с. 7].

Як уже знаємо, І. Франко причетний до публікації у профільних виданнях Товариства перших праць М. Зубрицького, позаяк саме він реферував їхній зміст на засіданнях Історично-філософської секції, а саме: «Тісні роки». Причинки до історії Галичини 1846–1861 рр.» (21 грудня 1898 р.) [2, арк. 23], «Народний календар, народні звичаї і повірки, прив'язані до днів в тижні і до рокових свят (Записані у Мшанці, Староміського повіту і по сусідніх селах)» (15 листопада 1899 р.) [2, арк. 27] та «Знадоби для характеристики життя світського сільського гр[еко-]кат[олицького] духовенства в Галицькій Русі в XVIII ст.» (7 грудня 1902 р.) [2, арк. 48]. До речі, стаття «Тісні роки...» спершу мала дещо іншу назву. У протоколі засідання цієї секції від 21 грудня 1898 року її тогочасний секретар Михайло Павлик зазначив: «Франко реферує матеріяли до голодних часів 1846 і 1847 р. о. Зубрицького <...>. Ухвалено друкувати в Записках, але змінити заголовок на “Тісні роки”» [2, арк. 23].

Так, 20 квітня 1902 року І. Франко зреферував зміст ще однієї розвідки М. Зубрицького – «Причинки до історії народного шкільництва в Галичині» [2, арк. 45; 38, с. 20]. Як і попередні статті, її також рекомендували до друку (за порадою М. Грушевського), зокрема, у «Записках НТШ» [2, арк. 45]. Однак І. Франко мав до її змісту серйозні застереження.

У «Хроніці НТШ» ідеться про те, що основою цієї розвідки М. Зубрицькому послу-

гувала копія «просторого й інтересного деканального обіжника» від 1815 року, яким доручалося духовенству Порохницького деканату організувати парафіяльні церковні школи. І. Франко вважав цей «обіжник враз із іншими подібними документами <...> добрим причинком до історії <...> нар[одного] шкільництва в початку XIX в.» [38, с. 20], але, на його думку, «у вступі до нього належало би пояснити ближше початки тої історії до 1815 р., на кілька вони доси вияснені в працях Гельферта ³, Гарасевича ⁴, Головацького ⁵, Левіцького ⁶». Свій виступ на засіданні Історично-філософської секції 20 квітня 1902 року вчений завершив закликом до подальшого «збирання і систематичного опублікування матеріалів до історії нашої [української. – М. Г.] сільської школи перед автономічною ерою, тобто перед р. 1868» [38, с. 20].

Під час обговорення нового археографічного матеріалу М. Зубрицького виступив також мовознавець Іван Верхратський, який запропонував замість слова «шкільництво» у назві розвідки вжити який-небудь інший, більш доречний термін [2, арк. 45].

Довідавшись про обговорення статті «Причинки до історії народного шкільництва в Галичині» на засіданні Історично-філософської секції, М. Зубрицький написав листа І. Франку: «З Діла вичитав я, що Ви реферували в секції Наук[ового] Товариства ім. Шевченка про переслані мною матеріали до історії шкільництва на початку XIX віка. Се мабуть ті матеріали, які я вислав на адресу д[окто]р[а] В. Гнатюка. Ся так, то мабуть було би не зле злучити з сим і се, що було поміщене в Ділі з 1900 р., Ч. 16 під заголов[ком] “Картина до історії шкільництва в Галичині на початку XIX віка”» [16, с. 284–285].

Однак матеріали цієї розвідки мшанецького пароха не були опубліковані в «Записках НТШ». Разом із писемними джерелами інших дослідників (І. Франка та Івана Кузіва) вони склали основу підготовленого І. Франком підрозділу «Матеріали

до історії галицького руського шкільництва в рр. 1801–1848» – частини розділу «Матеріали до історії руського шкільництва 1772–1848» відомого наукового збірника «Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XIX віку», виданого зусиллями НТШ у Львові в 1902 році. І. Франко як упорядник цього збірника виділив писемні джерела уродженця Кіндратова окремою назвою – «Чотири куренди декана Ігната Давидовича з Радимна з д[ня] 9 і 10 мая 1816 р.» [15, с. 207–214].

Відомий український історик С. Томашівський познайомив членів Історично-філософської секції зі змістом статті М. Зубрицького «Причинки до історії рекрутчини в Галичині при кінці XVIII і до половини XIX століття. Матеріали і замітки» (17 жовтня 1900 р.) [2, арк. 32]. Думка про її підготовку визріла у мшанецького дослідника в 1899 році під час опрацювання різних писемних документів, виявлених у селян Бойківщини. У листі до В. Гнатюка від 28 грудня 1899 року він так писав про цю ідею: «При переписуванню паперів найшов я один, де селянин жалує ся, що громада напосіла ся на него і хоче зловити его сина і віддати до війська. Де далі найшло ся більше таких і подібних паперів. Тоді почав я випитовати людей і довідав ся, як давніше підступно ловили молодих людей і віддавали в рекрути. З зібраного материялу рад бим зложити розвідку про рекрутчину від часу занятя Галичини Австрією до 1850 р. Коли з тим упораю ся, вишлю до Вас до Записок» [8, арк. 22 зв.]. Цією самою ідеєю дослідник поділився також з І. Франком, зокрема в повідомленні від 24 січня 1900 року: «Наміряю також написати розвідку про початок рекрутчини в Галичині в початках австрійського панованя. Маю одну пісню записану, кілька оповідань, як ловили молодців і як они ховали ся, а також кілька старих паперів, дотикаючих сего предмету. Коли розвідка буде готова, вишлю до Вас для зреферования на засіданню секції» [16, с. 279]. Отже, зважаючи на зазначену раніше дату

представлення цього дослідження у стінах Товариства, можемо стверджувати, що над його підготовкою М. Зубрицький працював досить довго – щонайменше рік.

Шість статей науковця-пароха зреферував М. Грушевський: «Кілька документів до історії сільського духовенства в Галичині XVII–XVIII в.» (1 березня 1903 р.) [2, арк. 50; 40, с. 10], «Годівля, купно і продаж овець у Мшанці Старосамбірського повіту» (10 січня 1904 р.) [2, арк. 55 зв.; 41, с. 11], «Галицькі священники в Холмщині» (12 червня 1908 р.) [2, арк. 79; 31, с. 7], «Причинки до історії руського духовенства в Галичині від 1820–1853 р.» (22 червня 1908 р.) [2, арк. 79 зв.; 31, с. 10], «Деканальні й парохіяльні бібліотеки Перемиської єпархії» (14 липня 1909 р.) [2, арк. 91 зв.; 32, с. 19], «Канонічний огляд парохії Ріпник в Короснянськiм деканаті в Галичині в 1780 р.» (28 червня 1911 р.) [2, арк. 112 зв.; 35, с. 10]. Як засвідчують їхні назви, п'ять із них мали археографічний та історичний характер і стосувалися церковної тематики українців Галичини та Холмщини. До речі, у процесі підготовки до друку назву останньої статті М. Зубрицького частково відкоригували, позаяк у протоколі засідання Історично-філософської секції від 28 червня 1911 року вона зазначена трохи інакше: «Канонічна візитація парохії Ріпник в Короснянськiм деканаті в Галичині в 1780 р.» [2, арк. 112 зв.; 35, с. 10]. Тоді ж члени секції прийняли ще одне важливе рішення: «Просити автора, щоби зміст візитації використав в самій розвідці, не наводячи її in exfesso [повністю. – М. Г.]» [2, арк. 112 зв.], що і характерно для остаточного варіанта цієї розвідки.

Натомість вихід статті «Годівля, купно і продаж овець у Мшанці Старосамбірського повіту» супроводжувався неприємними для М. Зубрицького перипетіями. Згідно зі змістом його листа до Президії Товариства від 5 лютого 1904 року, хтось із членів наукової установи повідомив йому, що на засіданні Історично-філософської секції цю його працю розглядали під назвою, відмінною від

авторської: «При кінці грудня м[инулого] р[оку] вислав я на адресу д. Гнатюка свою працю п[ід] заголовком “Годівля, купно і продаж овець в Мшанці”. Ся праця була обговорена на засіданню істор[ично]-фільозофічної секції під зміненим наголовком: “Хов овець на Підгір’ю”. На мою думку слово “хов” у нас не уживане, а ховати не значить годувати. На лад “годівля” уживають люди більше слів, як торговаля, зимівля, рахівля. Сю мою увагу прошу переказати тому, хто займе ся редакцією сих моїх записок» [3, арк. 7].

Як уже знаємо, зміст цієї статті реферував М. Грушевський, який насправді озаглавив її дещо інакше, ніж стверджується у процитованому фрагменті повідомлення М. Зубрицького, – «Про годівлю овець у Старосамбірщині» [41, с. 11]. Члени Історично-філософської секції рекомендували етнографічну розвідку мшанецького пароха до друку в «Матеріалах до українсько-руської етнології». Опублікували її в шостому томі цього видання, відновивши первісну назву – «Годівля, купно і продаж овець у Мшанці старосамбірського повіту» [15, с. 228–259]. До речі, в автографі листа М. Зубрицького навпроти тексту про проблемі з назвою цього його дослідження олівцем написано: «Не змінено» [3, арк. 7].

Чотири етнографічні статті М. Зубрицького представив членам Історично-філософської секції В. Гнатюк: «Пачкарство бакуну (тютюну) в горах у Галичині в XIX ст.» (3 грудня 1905 р.) [2, арк. 62; 44, с. 9]; «Верхня вовняна ноша українсько-руського народу в Галичині» (8 березня 1906 р.) [2, арк. 63 зв.; 27, с. 11]; «Селянські будинки в Мшанці, Старосамбірського повіту» (14 травня 1909 р.) [2, арк. 89; 32, с. 15]; «Ходаки, обув селян Старосамбірського і Турчанського повіту» (5 грудня 1909 р.) [2, арк. 94 зв.; 33, с. 9]. Щоправда, зазначені назви статей набули завершального вигляду під час підготовки їх до друку, позаяк у протоколах засідань цієї науково-організаційної одиниці Товариства частина з них має дещо інші назви: «Верхня вовняна ноша україн-

сько-руського народу в горах у Галичині» [2, арк. 63 зв.; 27, с. 11], «Селянські будинки в Мшанці» [2, арк. 94 зв.; 32, с. 15], «Ходаки» [2, арк. 89; 33, с. 9].

Нарешті, В. Охримович зреферував розвідку М. Зубрицького «Маєтковий стан селян у Мшанці Старосамбірського повіту в 1910 р.» (8 листопада 1911 р.) [2, арк. 116; 36, с. 7], яку опублікували у спеціалізованому збірнику Товариства «Студії з поля суспільних наук і статистики» в 1912 році [16, с. 573–577]. Крім цього, В. Охримович повторно доповідав про неї на засіданні Статистичної комісії (15 листопада 1911 р.) [2, арк. 118; 36, с. 18], оскільки саме члени зазначеного науково-дослідного підрозділу НТШ у Львові опікувалися цим збірником. Стаття «Маєтковий стан селян...» була останньою прижиттєвою науковою працею мшанецького пароха.

Загалом же, за нашими підрахунками, члени Історично-філософської секції обговорили зміст двадцяти наукових статей М. Зубрицького, які він підготував упродовж 1897–1911 років⁷. Їх кількість – це майже половина всього наукового доробку вченого (без записів фольклорних матеріалів, що до своїх видань включили І. Франко та В. Гнатюк). Ці праці посідають особливе місце не лише у творчості уродженця Кіндратова, але й в українській археографічній, історичній та етнографічній науці загалом, позаяк відзначаються новизною та високою якістю. До речі, статті, які складають іншу половину наукового доробку мшанецького пароха, він опублікував або до вступу в НТШ у Львові, або це короткі археографічні розвідки, оприлюднені на сторінках «Записок НТШ» (у рубриці «Miscellanea») без спеціального обговорення на зібраннях Історично-філософської секції. Зокрема, до цієї категорії публікацій належать такі матеріали М. Зубрицького: «Продажа “попівства” в с. Скопові 1592 р.» (1898) [15, с. 123–124], «Парцеляція вїтївства поміж підданих села Мшанця 1788 р.» (1902) [15, с. 203–206], «Парохіяни відмовляють під-

писів на петицію против відобрання церковних і парохіяльних дібр в 1848 р.» (1904) [17, с. 907–908], «Помічні дні. Причинки до історії панщини в Галичині в XIX в.» (1904) [15, с. 225–227] та «Відклик австрійського уряду за добровільними жертвами на війну (В 50 літню річницю битви під Маджентою)» (1909) [15, с. 514–515].

Розмову про опубліковані на сторінках різних видань НТШ у Львові статті уродженця Бойківщини завершимо цікавими фактами, що ілюструють його науковий пошук. Зокрема, як засвідчує листування М. Зубрицького з діяльними членами Товариства, він неодноразово доповнював текст уже надісланих до Львова розвідок новими фактами, вносив певні корективи в їхній зміст тощо.

Показовий приклад – доповнення статті «Годівля, купно і продаж овець у Мшанці старосамбірського повіту» новими етнографічними матеріалами. Так, у листі до Президії Товариства від 5 лютого 1904 року науковець-парох стверджував: «Через недогляд не написав я нічого про трумбету, так важний інструмент [музичний. – М. Г.] у вівчарів. Тепер пересилаю уступ про трумбету на 3 картках а, б, в до долучення до моєї праці. Уступ про трумбету має прийти зараз по вівчарських сьпіванках. Посилаю також 1 картку про продаж 103 овець; в горі назначено, де він має прийти» [3, арк. 7–7 зв.]. Ф. Вовк як відповідальний редактор шостого тому «Матеріялів до українсько-руської етнології», у якому надрукували зазначену статтю, врахував це прохання М. Зубрицького лише частково, подавши відомості про музичний інструмент наприкінці статті у формі додатка та озаглавивши його одним словом – «Трумбета» [15, с. 258–259]. Зате документальне свідчення 1776 року про продаж 103 овець відповідальний редактор «Матеріялів...» розмістив у зазначеному автором місці – у підзаголовку «Продаж купчих овець», після слів «А тесть повідат: “Якось то Бог дасть”» [15, с. 257–258].

Інший приклад. У рукопису вступної частини до збірки документів, опублікованих у масштабній статті «Село Мшанець Старосамбірського повіту. Матеріали до історії галицького села», М. Зубрицький допустив незначну неточність, яку вирішив виправити по гарячих слідах (як уже йшлося раніше, текст цієї праці історик представив особисто на засіданні Історично-філософської секції 1 листопада 1905 р.): «В моїм переднім слові до збірки зараз з початку я написав, що Федьо Цмай, мшанецький газда, спалив купу старих паперів серед хати і они горіли як субітка. Однак се не точно. Як раз недавно оповідав він мені знов про се, але повів, що в печі спалив і горіло, як субітка. Будьте так добрі і се місце справте», – писав він В. Гнатюку в повідомленні від 1 грудня 1905 року [8, арк. 28–28 зв.]. Адресат сумлінно виконав прохання вченого, позаяк у передмові до документів цієї його праці читаємо: «Тутешний газда Цмаїв Федьо оповідав недавно, що прикликав старого дяка, виніс з комори цілу купу паперів і дав йому прочитати. Він щось трохи відложив на бік, а решту вкинули в піч і запалили, “горіло так, як субітка”» [15, с. 293].

Новими етнографічними матеріалами доповнив М. Зубрицький і рукопис підготовленої до друку статті «Велика родина в Мшанці Старосамбірського пов[іту]»: «По відосланню збірки материялів на Вашу адресу мені пощастило ще дещо видобути від мужиків і то досить цікавого. Однак не відсилаю тепер, бо сподію ся в най коротшім часі ще від трьох газдів дещо видобути і переписати. Коли все буде готове і упорядковане, привезу до Львова, або, як не буде можлива їзда, відошлю. Маю намір приїхати до Львова 2 лютого», – стверджував мшанецький парох у листі до В. Гнатюка від 14 січня 1906 року [8, арк. 29].

Словом, М. Зубрицький постійно перебував у творчому пошуку – допоки та чи інша підготовлена ним наукова стаття не виходила друком.

Уродженець Кіндратова мав безпосередній стосунок ще до однієї неординарної події в історії української науки. Ідеться про першу комплексну (етнографічно-антропологічну) польову експедицію українських народознавців, яку влітку 1904 року організувало НТШ у Львові й частково профінансувало Австрійське народознавче товариство. М. Зубрицький причетний до цієї наукової мандрівки тим, що її члени І. Франко, Ф. Вовк та З. Кузеля проживали й харчувалися понад тиждень у його оселі. У домівці науковця-пароха Ф. Вовк проводив антропологічні обміри місцевих селян [11, с. 14].

Перебування провідних українських народознавців у помешканні М. Зубрицького та можливість обговорювати з ними різні дослідницькі проблеми, зокрема з ділянки етнографії, потім позначилися на тематиці його наукових студій. Принаймні наші попередники не зауважили, що саме після комплексної експедиції 1904 року вчений почав активно збирати польові етнографічні відомості про традиційну матеріальну культуру місцевих бойків – про будівництво, одяг та взуття. Так постали три відомі його статті: «Верхня вовняна ноша українсько-руського народу в Галичині» (1908), «Селянські будинки в Мшанці, Старосамбірського повіту» (1909) та «Ходаки, обув селян Старосамбірського і Турчанського повіту» (1909).

На відміну від археографічних, історичних, фольклористичних та етнографічних розвідок із духовної культури, підготовка наукового дослідження із народної матеріальної культури відзначається однією особливістю – описи конкретних об'єктів житла чи одягу, знарядь праці чи посуду тощо обов'язково доповнюють ілюстративними матеріалами (малюнки чи світлин), що, зрозуміло, ускладнює й уповільнює науковий процес. Через це часто-густо затримується друк самих праць. Така ситуація склалася і з працями М. Зубрицького, які стосувалися традиційної матеріальної культури автохтонів північно-західної частини Бойківщини.

Наприклад, статтю «Верхня вовняна ноша українсько-руського народу в Галичині» члени Історично-філософської секції обговорили 8 березня 1906 року, але у світ вона вийшла лише в 1908 році, тобто щонайменше через два роки. А все тому, що текст треба було доповнити якісними ілюстраціями. Члени науково-дослідного підрозділу «заблокували» її друк доти, поки автор не виконає їхнє рішення – не «пришле потрібні для сеї статі рисунки» [2, арк. 63 зв.]. Ще раніше (22 січня 1906 р.) про цю необхідність особисто інформував М. Зубрицького В. Гнатюк: «Праця про ношу не йде до збірника, бо до неї конечно треба малюнків і то добрих. <...> Треба казати пофотографувати сердаки, а потім надрукуємо працю в “Матеріалах до укр[аїнсько]-р[уської] етнології”» [14, с. 297].

В. Гнатюк обговорював із М. Зубрицьким проблеми ілюстрування етнографічних матеріалів, які стосувалися духовної культури карпатського населення. Так, у листі від 31 січня 1911 року, підтвердивши уродженцю Кіндратова отримання його рукопису про похоронні звичаї та обряди в с. Мшанець, В. Гнатюк запитував у колеги: «Чи не можна би до нього поробити ще деяких рисунків або фотографій? Було би гарно, а кошти покрито б Товариство, бо вони ж не були би великі. Прошу подумати над тим» [14, с. 302]. У наступному листі (від 20 лютого 1911 р.) В. Гнатюк додатково уточнив деякі нюанси стосовно ілюстративного матеріалу до цих етнографічних джерел: «Малюнки не конечно мусять бути з Мшанця, але й з інших місцевостей на Бойківщині. Може Ви будете коли в Старім Самборі та поговорили б з тамошним парохом, чи при нагоді якого похорону не можна би поробити фотографій або рисунків з отаких сцен <...>: 1) Мерлець на лаві; 2) Мерця несуть; 3) Читання евангелії; 4) Проща; 5) Гостина по похороні. Якби була ще яка сцена цікавіша, то також її втягнути (прим[іром,] коли б домовину везли саньми вліті)» [14, с. 302].

Прохання В. Гнатюка М. Зубрицький задовольнив лише частково, подавши до опису похоронних звичаїв та обрядів бойків малюнки домовини двох типів – із «горбатим» і «гладким» (пласким) віками [15, с. 555].

Із взаємного листування М. Зубрицького та В. Гнатюка довідуємося також про те, що графічні зображення різних об'єктів матеріальної культури автохтонів Бойківщини були виконані на замовлення Етнографічного музею з м. Базеля (Швейцарія). Щонайважливіше, у повідомленні від 23 лютого 1910 року науковець-парох згадав автора малюнків: «Ті рисунки виготовила донька мого сусіда і я хотів би зробити з них відбитки. Чи не зробити би се у Львові, чи де се робить ся, якби я їх переслав до Вас?» – запитував він В. Гнатюка [16, с. 258]. Далі М. Зубрицький перерахував усі малюнки, які дочка сусіда виготовила для швейцарського музею: «Сільський водяний млин (модель є у музеї у Вас), загорода (відбитка є у *Матеріалах*), плуг, “шеліжки”, возок до спущення мотузя (модель у вас), жорна, драбний віз (модель у музеї), копиця сіна, кіл зі снопами, чоловік сівач, млинок до чищення ільну, ступа, складові частини воза, ярмо. Одна відбитка лишила би ся у Вас у музеї, а другу я би післав до Базелю, а оригінал Ви би мені вернули», – писав тоді етнограф В. Гнатюка [16, с. 258].

Конкретне ім'я «доньки сусіда», пароха із с. Галівка (нині – Старосамбірського р-ну Львівської обл.), яка виготовила малюнки на його замовлення, М. Зубрицький назвав у статті «Селянські будинки в Мшанці, Старосамбірського повіту». Звали цю народну художницю Асею Господаревською [15, с. 493]. Крім цього, як стверджував автор зазначеної розвідки, частину наявних у ній графічних зображень виконав Михайло Пирожинський, колишній народний учитель с. Мшанець [15, с. 493]. Зусиллями саме А. Господаревської та М. Пирожинського були проілюстровані, найімовірніше, й інші статті мшанецького пароха із традиційної матеріальної культури бойків: «Годівля,

купно і продаж овець у Мшанці старосамбірського повіту» та «Ходаки, обув селян Старосамбірського і Турчанського повіту».

Мовлячи про плідну співпрацю М. Зубрицького з НТШ у Львові, ніяк не можемо обійти стороною і його участь у формуванні етнографічних колекцій різних музеїв Європи. Зауважимо: цим видом роботи вчений почав активно займатися лише після комплексної народознавчої експедиції 1904 року. Зокрема, уперше про моделі об'єктів народної культури бойків, призначені для Музею етнографії у Відні, науковець-парох згадав у листі до І. Франка від 27 лютого 1905 року: «Вчора приходив сюди [до М. Зубрицького. – М. Г.] Роман Петричкович, майстер моделей і велів Вам написати, що вже все зробив, а се 19 штук і просить, щоби Ви собі се забрали. Не знаю, як се зробите. Як би схотіли сюди приїхати, то дайте знати на сей четвер, я вишлю фіру і теплу одіж, бо у нас ще велика зима, місцями лежить сніг по на 2 мет[ри] і більше» [16, с. 288].

І. Франко не забарився з відповіддю: «Тепер не можу приїхати, але прошу ласкаво злагодити реестрик речей, зроблених Вашим майстром, і прислати мені, а я порозуміюся з проф. Вовком і з віденським музеєм і постараюся о гроші», – писав він М. Зубрицькому 1 березня 1905 року [24].

Реестр виготовлених майстром Р. Петричковичем моделей охоплював селянську садибу, засоби первинної обробки сільськогосподарської продукції, знаряддя праці та зразки сухопутного транспорту, а саме:

«2 обійстя 100 кор.

2 ткацькі верстати 40 [кор.]

2 жорна 20 [кор.]

2 точила 4 [кор.]

2 волові вози 20 [кор.]

2 сани 8 [кор.]

2 ніжні ступки 4 [кор.]

2 візки мотузя спущати 4 [кор.]

2 стільці вісні 4 [кор.]

2 плуги з теліжками 16 [кор.]

1 млинок лен млинковати 3 [кор.]

На скрині до опаковання 10 [кор.]

разом 231 [кор.]

задаток 5 [кор.]

лишає ся 226 [кор.]

По одержанню тих грошей він [майстер. – М. Г.] відставить свій товар власним коштом до Устрік, а за перевіз з Устрік до Львова заплатите Ви самі», – наголосив М. Зубрицький І. Франку в повідомленні від 7 березня 1905 року [16, с. 288–289].

Процитоване викликає наукове зацікавлення з двох причин. По-перше, у поданому мшанецьким парохом списку фігурують конкретні вироби з дерева, макети яких виготовив місцевий майстер. По-друге, за винятком одного експоната (млинка для переробки насіння льону), усі макети він виготовив у двох екземплярах: один для Етнографічного музею у Відні, другий для Ф. Вовка. Про замовлення макета кожної зазначеної вище речі саме Ф. Вовком ідеться в листі І. Франка до М. Зубрицького від 1 березня 1905 року, про що вже була мова, а також у його повідомленні до самого Ф. Вовка від 4 вересня 1905 року: «Щодо моделей, то я радив би підождати, поки не поїдемо в гори до Мшанця. Бойко поплаче та й перестане, лише напишіть о. Зубрицькому, що приїдемо, гроші привеземо і вироби заберемо. Се його заспокоїть» [26].

М. Зубрицький 1 травня 1906 року знову нагадав І. Франку про народного умільця та виготовлені ним моделі різних приладів: «При нагоді прошу Вас памятати на майстра Романа Петричковича та про його вироби до музеум. Може би Ви як видусили від Німців гроші, а зроблені річі забрали для пересилки до Відня» [16, с. 291].

Згодом (25 липня 1906 р.) це саме питання порушив В. Гнатюк у листі до Ф. Вовка: «Я бачився з д[окторами] Лукою Гарматієм⁸, І. Попелем⁹ і М. Зубрицьким; усі вони мають для Вас якісь предмети, то закуплені, то зроблені на замовлення; порозумійтеся з ними, куди мають їх доставити, бо вони хотіли б їх позбутися» [18, с. 59].

Загалом оплата за виготовлені Р. Петричковичем макети об'єктів традиційної мате-

ріальної культури бойків затрималася аж до пізньої осені 1906 року. Лише 7 листопада І. Франко надіслав М. Зубрицькому належні за них гроші: «Отсе дістав гроші та й гадав їхати до Мшанця, але клопіт, що в мене часу і здоров'я мало. То вже, будьте ласкаві, допоможіть розв'язатися з тим ділом. Посилаю Вам переказом 100 ринських (200 кор[он]) і прошу Вас вислати моделі до Відня» [25, с. 300].

М. Зубрицький виконав прохання І. Франка, відправивши до Відня макети мшанецького майстра, що підтверджує його лист до директора Етнографічного музею Міхаеля Габерландта від 16 листопада 1906 року [16, с. 297–298]. Через два дні (18 листопада) науковець-парох інформував про цю подію особисто І. Франка: «На Ваше поручення з 7. с[его] м[ісяця] вислано моделі під поданою Вами адресою дня 15. с[его] м[ісяця] до Відня. Всіх предметів було 10, я поприязовав картки [з легендами. – М. Г.], а майстер спаковав в дві скрині, відвіз до Устрік і надав оплатно. Рахунок підписаний майстром посилаю Вам, весь видаток виносить 158 кор[он] 23 с[отки], назад відсилаю Вам 41 кор[ону] 77 сот[ок] переказом. Рівночасно висилаю повідомлене до дотичного музею у Відні, що відси вислано моделі на Ваше припоручені, аби там знали, яка посилка до них приходить» [16, с. 291]. Уже 28 листопада цього самого року М. Габерландт повідомив І. Франка: «Сьогодні з Мшанця надійшли 10 цікавих моделей, що виготовив селянин Роман Петричкович. Я палко й ласкаво дякую Вам, високоповажний Пане Докторе, за Ваше люб'язне й успішне посередництво, а також за Ваші зусилля; сердечно прошу Вас повідомити, яку вартість складають кошти виготовлення і кому мені їх слід надіслати» [12, с. 231]. Так завершилася тривала епопея із закупівлею дерев'яних макетів різних предметів традиційно-побутової культури населення Бойківщини для Етнографічного музею у Відні.

Стосовно іншої частини виготовлених мшанецьким майстром моделей, то їхня доля

поки що невідома. Принаймні серед колекцій сучасного Російського етнографічного музею, що в Санкт-Петербурзі, які свого часу активно допомагав формувати Ф. Вовк, виробу сільського умільця із с. Мшанець не виявляємо. Натомість різні оригінальні предмети (частина ткацького верстата, веретено, дерев'яний посуд, компоненти чоловічого і жіночого одягу, зразки народної вишивки, ткани рушники, прикраси, іграшки, музичні інструменти тощо – загалом 259 експонатів), які вчений зібрав у 1904–1905 роках на території Бойківщини (Мшанець, Лютовиська, Дидьова, Локоть, Бориня, Сможе, Лавочне, Славське, Тухля, Головецько, Плав'я, Гребенів, Сколе, Бряза (нині – с. Козаківка Долинського р-ну Івано-Франківської обл.) та інші поселення), становлять одну з важливих етнографічних колекцій (№ 1653) цього сучасного науково-культурного осередку Російської Федерації [22, с. 19].

М. Зубрицький причетний до поповнення предметами народної культури бойків також фондів Музею НТШ у Львові. З обопільного листування В. Гнатюка та М. Зубрицького довідуємося про те, що спершу вчений секретар Товариства просив душпастиря придбати для етнографічної колекції наукової установи «модель народної будівлі» [14, с. 298]. У повідомленні від 5 березня 1909 року він знову повторив це прохання, а також замовив інші речі: «Надто прошу призбирати бойківську ношу на два манекіни, мужчину і жінчину, маючи на увазі при тім річі, що виходять із уживання» [14, с. 298]. Уже 16 червня цього самого року М. Зубрицький інформував В. Гнатюка про успішне виконання замовлення НТШ у Львові: «Завтра відвозить наш майстер замовлений модель мшанецького обійстя, ношу чоловіка і жінки і образ "Страшний Суд", про який Ви до мене ще давніше писали. В скринці межі одяжу є образ св[ятого] Николая, який також посилаю до музею» [8, арк. 20].

Крім того, 27 січня 1910 року М. Зубрицький вислав до Львова моделі

інших об'єктів традиційно-побутової культури автохтонів с. Мшанець [4, арк. 1]: місцевої церкви, водяного млина, жорен, верстата, «драбинястого воза волового з ярмом», «візка мотузя спускати», ручної ступи, ножної ступи, «млінка до млинкування льону», точила [34, с. 26]. Щоправда, Товариство не спішило розраховуватися з майстром за виконану роботу, оскільки через місяць (28 лютого 1910 р.) парох був змушений нагадувати науковій установі про нього: «Дня 27/1 с[ього] р[оку] вислав я через зел[ізничну] стацію в Устріках моделі церкви в Мшанци, млина, воза і т., а рівночасно вислав рахунок майстра, що все те зладив, поштою, на що дотеперь не відобраз я ніякої відповіді. Рахунок майстра виказував 220 кор. і сю суму прошу вислати як найскорше, щоби заспокоїти мужика, який від часу до часу приходять до мене і допитуєть ся, чи прийшли гроші?» [4, арк. 1].

І все ж, незважаючи на подібні недоречності, М. Зубрицький не припиняв комплектувати фонди Музею НТШ у Львові новими народними пам'ятками. У звіті цього науково-організаційного підрозділу за травень – серпень 1913 року стверджується, що вчений придбав для нього 78 нових предметів. Усі вони стосувалися переробки льону, конопель і тканин полотна: «ламавка, мечик, лапка до лапаня льну і конопель; <...> висікачка-мечик, лапка до висіканя паздіря з льону й конопель; <...> щіть до чесаня прядива; <...> куделя з прядивом; <...> веретено при куделі; <...> мотовило до мотаня прядених ниток; <...> віявки, ключки, ків від віявки; <...> шпуляр, патак (колісце на залізнім дроті, скринка); <...> бич до обертаня шпуляра; <...> ціва велика, вкладаєть ся на шпуляр; <...> драбинка; <...> сновальниця до снованя основи; <...> огнива; <...> предмети <...>, які творять великі старі кросна» [37, с. 21].

Нарешті, завдяки М. Зубрицькому в 1911 році десяток бойківських експонатів

(ножна ступа, ручна ступа, ярмо, жорна, сільничка, плуг, вила та ін.) поповнили фонди Етнографічного музею у м. Базелі (Швейцарія) [16, с. 293–295].

Отже, проживаючи у віддаленому від Львова карпатському селі Мшанець й обіймаючи скромну посаду пароха місцевого приходу Української греко-католицької церкви, М. Зубрицький був одним з найбільш дієвих і поважних співробітників НТШ у Львові наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Вступивши до Товариства (1896), він відразу активізував свою науково-пошукову та публіцистичну роботу, що згодом стало підставою авторитетним ученим установи обрати його дійсним членом Історично-філософської секції (1904) та членом Етнографічної комісії (1905). Набувши найвище тогочасне наукове звання, М. Зубрицький виправдовував його своєю щоденною плідною працею на ниві української археографії, історії, етнографії та фольклористики: з одного боку, участю у засіданнях Історично-філософської секції та інших науково-організаційних підрозділів Товариства, а також у загальних зборах його членів, з другого, – підготовкою і публікацією в різних фахових виданнях НТШ у Львові («Записки НТШ», «Матеріали до українсько-руської етнології», «Етнографічний збірник» та ін.) десятків статей і розвідок, які неодноразово ставали об'єктом пильної уваги його колег – членів Історично-філософської секції. М. Зубрицький безпосередньо причетний до проведення першої в українському народознавстві комплексної (етнографічно-антропологічної) експедиції та формування етнографічних колекцій різних музеїв (Етнографічного музею у Відні, Музею НТШ у Львові, Етнографічного музею у Базелі), до яких увійшли й автентичні зразки (а також їхні моделі) традиційної матеріальної культури і народного мистецтва бойків.

Примітки

¹ Усі зазначені дані підраховано за виданням «Михайло Зубрицький. Зібрані твори і матеріали» [див.: 17, с. 14–25].

² Упродовж 1904–1914 років відбулося шість загальних зборів НТШ у Львові: 29 червня 1904 року, 19 квітня 1905 року, 30 квітня 1907 року, 12 травня 1909 року, 5 червня 1911 року, 29 червня 1913 року [див.: 1, арк. 19–48].

³ Ідеться, напевно, про австрійського історика й політичного діяча Йосипа-Олександра Гельфerta (1820–?).

⁴ І. Франко згадує Михайла Гарасевича (1763–1836) – українського історика і церковного діяча.

⁵ Яків Головацький (1814–1888) – український етнограф, фольклорист, історик, громадський діяч, педагог.

⁶ Мабуть, І. Франко мав на увазі Костя Левицького (1859–1941) – відомого українського вченого і державного діяча.

⁷ Першу дату встановлено на основі повідомлення М. Зубрицького до М. Грушевського від 1 грудня 1897 року, у якому вперше мовиться про конкретний документ (грамоту «на парохію Скопів Перемиської єпархії»), призначений для друку в «Записках НТШ» [16, с. 263]. 8 листопада 1911 року на засіданні Історично-філософської секції обговорили останню самостійну наукову працю М. Зубрицького «Маєтковий стан селян у Мшанці Старосамбірського повіту в 1910 р.», про що вже йшлося.

⁸ Лука Гарматій (1866–1924) – український етнограф, фольклорист, педагог.

⁹ Іван Попель (?–?) – священник, який збирав етнографічні матеріали до фундаментальної праці «Гуцульщина» Володимира Шухевича.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДА України у Львові). Ф. 309 (Наукове товариство ім. Шевченка). Оп. 1. Спр. 31 (Протоколи загальних зборів. 1903–1940 рр.). 96 арк.

2. ЦДА України у Львові. Ф. 309 (Наукове товариство ім. Шевченка). Оп. 1. Спр. 42 (Протоколи засідань Історично-філософської секції товариства. 1903–1915 рр.). 141 арк.

3. ЦДА України у Львові. Ф. 309 (Наукове товариство ім. Шевченка). Оп. 1. Спр. 204 (Листування з членами товариства, вчителями та приватними особами про видання наукових праць, пересилку літератури, виплату гонорарів та ін., т. VI. 1904 р.). 46 арк.

4. ЦДА України у Львові. Ф. 309 (Наукове товариство ім. Шевченка). Оп. 1. Спр. 210 (Листування з членами товариства, вчителями та приватними особами про видання наукових праць, пересилку літератури, виплату гонорарів та ін., т. V. 1910 р.). 16 арк.

5. ЦДА України у Львові. Ф. 309 (Наукове товариство ім. Шевченка). Оп. 1. Спр. 371 (Книга обліку дійсних членів товариства, т. I. 1873–1920 рр.). 145 арк.

6. ЦДА України у Львові. Ф. 309 (Наукове товариство ім. Шевченка). Оп. 1. Спр. 374 (Книга обліку членів товариства. 1914 р.). 135 арк.

7. ЦДА України у Львові. Ф. 309 (Наукове товариство ім. Шевченка). Оп. 1. Спр. 375 (Список членів правління товариства, присутніх на загальних зборах 30 травня 1907 р.). 2 арк.

8. ЦДА України у Львові. Ф. 309 (Наукове товариство ім. Шевченка). Оп. 1. Спр. 2271 (Листи Р. Загайкевича, Р. Заклинського, М. Зубрицького та інших до В. Гнатюка). 35 арк.

9. Глушко М. Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1898–1940): персональний склад, функції. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Дрогобич: Посвіт, 2019. Вип. XXI. С. 317–348.

10. Глушко М. [Рецензія] Зубрицький М. Зібрані твори і матеріали: у 3 т. / редкол.: Франк Сисин (голова) та ін. Львів: Літопис, 2013. Т. 1: Наукові праці. 609 с.; 2016. Т. 2: Матеріали до біографії. 613 с.; 2019. Т. 3: Газетні публікації, етнографічні та архівні матеріали. 1023 с. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 2019. Т. ССLXXII: Праці Філологічної секції. С. 628–647.

11. Глушко М. Перша комплексна наукова експедиція українських народознавців. *Народна творчість та етнологія*. 2019. №. 5. С. 11–25.

12. Горак Р., Зимомря М., Зимомря І. Листи Міхаєля Габерляндта до Івана Франка. *Українське літературознавство*. Львів, 2019. Вип. 84. С. 211–235.

13. Дем'ян Г. Маловідомі сторінки життя і наукової праці Михайла Зубрицького. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 1992. Т. ССXXIII: Праці секції етнографії та фольклористики. С. 172–196.

14. Дем'ян Г. Листи Володимира Гнатюка до Михайла Зубрицького. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Львів, 1992. Т. ССXXIII: Праці Секції етнографії та фольклористики. С. 293–308.

15. Зубрицький М. Зібрані твори і матеріали: у 3 т. / редкол.: Франк Сисин (голова) та ін. Львів: Літопис, 2013. Т. 1: Наукові праці. 609 с.

16. Зубрицький М. Зібрані твори і матеріали: у 3 т. / редкол.: Франк Сисин (голова) та ін. Львів: Літопис, 2016. Т. 2: Матеріали до біографії. 613 с.

17. Зубрицький М. Зібрані твори і матеріали : у 3 т. / редкол.: Франк Сисин (голова) та ін. Львів : Літопис, 2019. Т. 3 : Газетні публікації, етнографічні та архівні матеріали. 1023 с.
18. Листування Федора Вовка з Володимиром Гнатюком / передм. В. Наулка ; упоряд. та ком. В. Наулка, Н. Руденко, О. Франко. Львів ; Київ, 2001. 215 с.
19. Миронъ [Франко І.]. Замѣчательныя колядки. *Киевская старина*. 1889. Год 8. Т. XXIV. Кн. I (Январь). С. 231–233.
20. Сисин Ф. Михайло Зубрицький: Літописець бойківської верховини. *Зубрицький М. Зібрані твори і матеріали : у 3 т. / редкол.: Франк Сисин (голова) та ін. Львів : Літопис, 2019. Т. 3 : Газетні публікації, етнографічні та архівні матеріали. С. 35–55.*
21. Сисин Ф. Отець Михайло Зубрицький: Нестор українського села. *Зубрицький М. Зібрані твори і матеріали : у 3 т. / редкол.: Франк Сисин (голова) та ін. Львів : Літопис, 2013. Т. 1 : Наукові праці. С. 15–41.*
22. Украинцы : каталог-указатель этнографических коллекций. XIX–XX вв. / Государственный музей этнографии народов СССР ; сост. Н. М. Хазова, О. В. Карпова. Ленинград, 1983. 64 с.
23. Франко І. До М. І. Зубрицького [Львів, 27–28 листопада 1902 р.]. *Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1986. Т. 50 : Листи (1895–1916). С. 217–218.*
24. Франко І. До М. І. Зубрицького. [Львів], 1 березня 1905 р. *Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1986. Т. 50 : Листи (1895–1916). С. 264–265.*
25. Франко І. До М. І. Зубрицького. [Львів], 7 листопада 1906 р. *Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1986. Т. 50 : Листи (1895–1916). С. 300–301.*
26. Франко І. До Ф. К. Вовка. Берегомет, 4 вересня 1905 р. *Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наукова думка, 1986. Т. 50 : Листи (1895–1916). С. 274.*
27. Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1906. Ч. 26. Вип. II : Sprawozdane за місяці: січень – цвітень. 25 с.
28. Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1906. Ч. 28. Вип. IV : Sprawozdane за місяці: вересень – грудень. 22 с.
29. Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1907. Ч. 31. Вип. III : Sprawozdane за місяці: май – серпень. 40 с.
30. Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1907. Ч. 32. Вип. IV : Sprawozdane за місяці: вересень – грудень. 32 с.
31. Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1908. Ч. 35. Вип. III : Sprawozdane за місяці: май – серпень. 44 с.
32. Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1909. Ч. 39. Вип. III : Sprawozdane за місяці: май – серпень. 51 с.
33. Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1909. Ч. 40. Вип. IV : Sprawozdane за місяці: вересень – грудень. 45 с.
34. Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1910. Ч. 42. Вип. II : Sprawozdane за місяці: січень – цвітень. 31 с.
35. Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1911. Ч. 47. Вип. III : Sprawozdane за місяці: май – серпень. 24 с.
36. Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1911. Ч. 48. Вип. IV : Sprawozdane за місяці: вересень – грудень. 37 с.
37. Хроніка Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1913. Ч. 55. Вип. III : Sprawozdane за місяці: май – серпень. 31 с.
38. Хроніка українсько-руського Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1902. Ч. 10. Вип. II : 1902, січень – цвітень. 39 с.
39. Хроніка українсько-руського Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1902. Ч. 12. Вип. IV : 1902, вересень – грудень. 26 с.
40. Хроніка українсько-руського Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1903. Ч. 14. Вип. II : 1903, січень – цвітень. 27 с.
41. Хроніка українсько-руського Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1904. Ч. 18. Вип. II : 1904, січень – цвітень. 27 с.
42. Хроніка українсько-руського Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1904. Ч. 19. Вип. III : 1904, май – серпень. 30 с.
43. Хроніка українсько-руського Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1905. Ч. 23. Вип. III : Другий квартал: май – серпень. 18 с.
44. Хроніка українсько-руського Наукового Товариства імени Шевченка у Львові. [Львів], 1905. Ч. 24. Вип. IV : Третій квартал: вересень – грудень. 35 с.

References

1. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv. Fund 309 (T. Shevchenko Scientific Society), inventory 1, dossier 31 (Proceedings of General Meeting, 1903–1940), 96 folios [in Ukrainian].
2. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv. Fund 309 (T. Shevchenko Scientific Society), inventory 1, dossier 42 (Proceedings of the Meeting of Historical and Philosophical Section of the Society, 1903–1915), 141 folios [in Ukrainian].
3. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv. Fund 309 (T. Shevchenko Scientific Society), inventory 1, dossier 204 (Correspondence with the Society Members,

Teachers and Private Persons about the Publication of Scientific Works, Literature Sending and Fees Payment, etc., volume 6, 1904), 46 folios [in Ukrainian].

4. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv. Fund 309 (T. Shevchenko Scientific Society), inventory 1, dossier 210 (Correspondence with the Society Members, Teachers and Private Persons about the Publication of Scientific Works, Literature Sending and Fees Payment, etc., volume 5, 1910), 16 folios [in Ukrainian].

5. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv. Fund 309 (Shevchenko Scientific Society), inventory 1, dossier 371 (A Book of Registration of the Full Members of the Society, vol. 1, 1873–1920), 145 folios [in Ukrainian].

6. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv. Fund 309 (Shevchenko Scientific Society), inventory 1, dossier 374 (A Book of Registration of the Full Members of the Society, 1914), 135 folios [in Ukrainian].

7. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv. Fund 309 (Shevchenko Scientific Society), inventory 1, dossier 375 (The List of Members of the Society Board Present at the General Meeting on May 30, 1907), 2 folios [in Ukrainian].

8. Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv. Fund 309 (Shevchenko Scientific Society), inventory 1, dossier 2271 (Letters of R. Zahaikevych, R. Zaklynskyi, M. Zubrytskyi and others to V. Hnatiuk), 35 folios [in Ukrainian].

9. HLUSHKO, Mykhailo. Ethnographic Commission of the Shevchenko Scientific Society in Lviv (1898–1940): Personal Complement, Functions. *Drohobych Regional Studies Collection*. Drohobych: Posvit, 2019, issue 21, pp. 317–348 [in Ukrainian].

10. HLUSHKO, Mykhailo. [Review] Mykhailo Zubrytskyi. *Collected Works and Materials: In Three Volumes / Frank SYSYN (editorial board chief)*. Lviv: Litopys, 2013, vol. 1: Scientific Works, 609 pp.; 2016, vol. 2: Materials for the Biography, 613 pp.; 2019, vol. 3: Newspaper Articles, Ethnographic Works and Archival Materials, 1023 pp. *Proceedings of the Shevchenko Scientific Society*. Lviv, vol. 272: Works of Philological Section, pp. 628–647.

11. HLUSHKO, Mykhailo. The First Comprehensive Scientific Expedition of Ukrainian Ethnologists. *Folk Art and Ethnology*, 2019, 5, 11–25 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/nte2019.05.011>.

12. HORAK, Roman, Mykola ZYMOMRIA, Ivan ZYMOMRIA. The Letters of Michael Haberlandt to Ivan Franko. *Ukrainian Literary Studies*. Lviv, 2019, issue 84, pp. 211–235 [in Ukrainian].

13. DEMIYAN, Hryhoriy. Little Known Pages of Life and Scientific Work of Mykhailo Zubrytskyi. *Proceedings of the T. Shevchenko Scientific Society*. Lviv, 1992, vol. 223: The Works of Ethnography and Folkloristics Section, pp. 172–196 [in Ukrainian].

14. DEMIYAN, Hryhoriy. Volodymyr Hnatiuk Letters to Mykhailo Zubrytskyi. *Proceedings of the T. Shevchenko Scientific Society*. Lviv, 1993, vol. 223: The Works of Eth-

nography and Folkloristics Section, pp. 293–308 [in Ukrainian].

15. SYSYN, Frank, the editorial board's chairperson. ZUBRYTSKYI, Mykhailo. *Collected Works and Materials: In Three Volumes*. Lviv: Litopys, 2013, vol. 1: Scientific Works, 609 pp. [in Ukrainian].

16. SYSYN, Frank, the editorial board's chairperson. ZUBRYTSKYI, Mykhailo. *Collected Works and Materials: In Three Volumes*. Lviv: Litopys, 2016, vol. 2: Materials for Biography, 613 pp. [in Ukrainian].

17. SYSYN, Frank, the editorial board's chairperson. ZUBRYTSKYI, Mykhailo. *Collected Works and Materials: In Three Volumes*. Lviv: Litopys, 2019, vol. 3: Newspaper Published Works, Ethnographic and Archival Materials, 1023 pp. [in Ukrainian].

18. NAULKO, Vsevolod, Nataliya RUDENKO, Oksana FRANKO, compilers. Correspondence of Fedir Vovk and Volodymyr Hnatiuk. Lviv; Kyiv, 2001, 215 pp. [in Ukrainian].

19. MYRON (FRANKO, Ivan). Splendid Koliadki. *Kievskaya starina*, 1889, Year 8, vol. 24, book 1 (January), pp. 231–233 [in Ukrainian].

20. SYSYN, Frank, the editorial board's chairperson. ZUBRYTSKYI, Mykhailo. *Collected Works and Materials: In Three Volumes*. Lviv: Litopys, 2019, vol. 3: Newspaper Published Works, Ethnographic and Archival Materials, pp. 35–55 [in Ukrainian].

21. SYSYN, Frank. Father Mykhailo Zubrytskyi; Nestor of the Ukrainian Village. In: SYSYN, Frank, the editorial board's chairperson. ZUBRYTSKYI, Mykhailo. *Collected Works and Materials: In Three Volumes*. Lviv: Litopys, 2013, vol. 1: Scientific Works, pp. 15–41 [in Ukrainian].

22. KHAZOVA, Nataliya, Olga KARPOVA. Ukrainians: Catalogue-Reference Book of Ethnographic Collections. 19–20 Centuries. Leningrad, State Museum of Ethnography of the USSR nations, 1983, 64 pp. [in Russian].

23. FRANKO, Ivan. To M. I. Zubrytskyi [Lviv, November 27–28, 1902]. In: BERNSHTEIN, Mykhailo, editor-in-chief. I. FRANKO. *Collected Works: In Fifty Volumes*. Vol. 50: Letters (1895–1916). Kyiv: Naukova dumka, 1986, pp. 217–218 [in Ukrainian].

24. FRANKO, Ivan. To M. I. Zubrytskyi [Lviv], Mach 1, 1905. In: BERNSHTEIN, Mykhailo, editor-in-chief. I. FRANKO. *Collected Works: In Fifty Volumes*. Vol. 50: Letters (1895–1916). Kyiv: Naukova dumka, 1986, pp. 264–265 [in Ukrainian].

25. FRANKO, Ivan. To M. I. Zubrytskyi [Lviv], November 7, 1906. In: BERNSHTEIN, Mykhailo, editor-in-chief. I. FRANKO. *Collected Works: In Fifty Volumes*. Vol. 50: Letters (1895–1916). Kyiv: Naukova dumka, 1986, pp. 300–301 [in Ukrainian].

26. FRANKO, Ivan. To F. K. Vovk. Berehomet, September 4, 1905. In: BERNSHTEIN, Mykhailo, editor-in-chief. I. FRANKO. *Collected Works: In Fifty Volumes*. Vol. 50: Letters (1895–1916). Kyiv: Naukova dumka, 1986, pp. 274 [in Ukrainian].

27. *Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1906 part 26, issue 2: Report for January–April, 25 pp. [in Ukrainian].
28. *Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1906, part 28, issue 4: Report for September–December, 22 pp. [in Ukrainian].
29. *Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1907, part 31, issue 3: Report for May–August, 40 pp. [in Ukrainian].
30. *Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1907, part 32, issue 4: Report for September–December, 32 pp. [in Ukrainian].
31. *Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1908, part 35, issue 3: Report for May–August, 44 pp. [in Ukrainian].
32. *Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1909, part 39, issue 3: Report for May–August, 51 pp. [in Ukrainian].
33. *Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1909, part 40, issue 4: Report for September–December, 45 pp. [in Ukrainian].
34. *Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1910, part 42, issue 2: Report for January–April, 31 pp. [in Ukrainian].
35. *Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1911, part 47, issue 3: Report for May–August, 24 pp. [in Ukrainian].
36. *Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1911, part 48, issue 4: Report for September–December, 37 pp. [in Ukrainian].
37. *Chronicle of the Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1913, part 55, issue 3: Report for May–August, 31 pp. [in Ukrainian].
38. *Chronicle of the Ukrainian-Ruthenian Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1902, part 10, issue 2: 1902, January–April, 39 pp. [in Ukrainian].
39. *Chronicle of the Ukrainian-Ruthenian Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1902, part 12, issue 4: 1902, September–December, 26 pp. [in Ukrainian].
40. *Chronicle of the Ukrainian-Ruthenian Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1903, part 14, issue 2: 1903: January–April, 27 pp. [in Ukrainian].
41. *Chronicle of the Ukrainian-Ruthenian Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1904, part 18, issue 2: 1904: January–April, 27 pp. [in Ukrainian].
42. *Chronicle of the Ukrainian-Ruthenian Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1904, part 19, issue 3: 1904, May–August, 30 pp. [in Ukrainian].
43. *Chronicle of the Ukrainian-Ruthenian Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1905, part 23, issue 3: The Second Quarter: May–August, 18 pp. [in Ukrainian].
44. *Chronicle of the Ukrainian-Ruthenian Shevchenko Scientific Society in Lviv*. [Lviv], 1905, part 24, issue 4: The Third Quarter: September–December, 35 pp. [in Ukrainian].